

УДК 378.124: 378.001.76 (477) «312»

Павко Анатолій Іванович,
доктор історичних наук, професор,
Національна академія управління,
лауреат премії ім. М.С. Грушевського НАН України, м. Київ
Курило Людмила Федорівна,
кандидат педагогічних наук, доктор філософії, доцент,
Національна академія управління, м. Київ

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

В статті розкрито особистісні та психолого-педагогічні критерії, яким повинен відповідати сучасний викладач вищої школи, акцентується увага на значенні інноваційних чинників у діяльності професорсько-викладацької корпорації на сучасному етапі модернізації системи освіти в Україні.

Ключові слова: викладач, інноваційна педагогіка, креативна модель.

Постановка проблеми. Не дивлячись на те, що важливою особливістю сучасної системи вищої освіти в Україні є співіснування двох стратегічних підходів щодо організації навчання студентів – традиційного та інноваційного, креативні тенденції у педагогічному процесі класичних та галузевих університетів впевнено пробивають собі дорогу, конкуруючи з репродуктивними підходами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи розглядалася відомими науковцями, серед яких І. Дичківська, Д. Зербіно, В. Кремінь, Д. Чернілевський та інші. Розглядаючи динаміку сучасного розвитку цивілізації, прогнозування його перспектив, І. Дичківська зазначає, що освітня система, навчальний заклад, педагогічний колектив, педагога, які ігноруватимуть у своїй діяльності інноваційний чинник, не лише відставатимуть від суспільних процесів, тенденцій, а й спричинять формування особистості, покоління, заздалегідь запрограмованих на аутсайдерські інтелектуальні, духовні, соціальні позиції. Педагог із зашкарбленими знаннями, байдужий до пізнання й використання у своїй діяльності нового формуватиме подібні комплекси у своїх вихованців, з яких мало хто може стати успішною особистістю [1, с.13]. Президент НАПН України В. Кремінь цілком слушно вказує на те, що лише сформувавши особистість з інноваційним типом мислення, культури, з готовністю до інноваційного типу діяльності, ми зможемо стати конкурентоспроможною нацією. [3] Саме тому інноваційність, креативність освітнього пошуку є одним із найважливіших засобів забезпечення якості освіти. Креативна педагогіка та психологія відкривають шлях до формування нової освітньої парадигми і системи вищої освіти, допомагає з'ясувати основні особистісні та психолого – педагогічні критерії, яким повинен відповідати сучасний викладач.

Мета статті (постановка завдання). З точки зору інноваційної педагогіки, в процесі навчання знання повинні стати органічною складовою особистості, її сутністю, основою і методологією її поведінки.

Мета статті: здійснити аналіз впливу креативного підходу на формування професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи.

Результати дослідження. Головною ознакою

креативної моделі викладача університету є його здатність і бажання вести наукові дослідження, продукувати нові знання. У іншому випадку він перетворюється у ретранслятора, коментатора чужих наукових істин, і статус «вчений – педагог» йому не належить. Повне моральне право вважатися вченим – педагогом має лише той, хто розвиває і збагачує науку, має свою наукову школу та учнів. Член – кореспондент НАН України Д. Зербіно, аналізуючи джерела наукової творчості, її аксіологічні мотиви, зазначив в одній із своїх статей: «Якщо «кинути» науку на один день, то вона тебе кине на два, якщо її залишиш на два дні, то вона тебе може покинути назавжди» [2, 62].

Внутрішній потяг до наукового – дослідного пошуку повинен стати саморефлексією для кожного викладача вищої школи. Це прагнення є виразною ознакою його інтелектуальних та професійних здібностей, підґрунтям для формування вільної, не заангажованої думки, об'єктивної, неупередженої наукової позиції вченого і викладача. Перший президент Української академії наук учений – мислитель В.Вернадський, розкриваючи своєрідну «технологію» формування яскравих наукових ідей, зазначав в одній із своїх праць: «Немає нічого сильнішого, ніж жадаба пізнання і сила сумніву... Це прагнення – основа наукової діяльності. Тільки це дасть можливість не стати яким – небудь науковим пацюком, який риється серед усілякого книжкового хламу та сміття. Тільки це примушує жити, страждати і радіти серед учених праць, серед наукових питань. Я шукаю правду і відчуваю, що можу померти, можу згоріти, шукаючи її, але мені важливо її знайти. А якщо не знайти, то прагнути знайти цю правду, якою гіркою, примарною чи поганою вона не була б» [4].

Інтеграція України в міжнародне європейське співтовариство, приєднання до Болонського процесу, підготовка особистості спеціаліста до роботи в умовах ліберальної економіки потребують сьогодні від вищої освіти не просто засвоєння суми старих знань, а й постійного створення, поширення та використання нового знання. Саме тому головними ознаками сучасного вищого навчального закладу є наука, наукові та науково – педагогічні школи, основним результатом діяльності яких має бути отримання ними наукового знання, що відповідає сучасним потребам розвитку

суспільства та економіки України, новітній методології пізнання людством явищ природи, суспільних процесів та мислення. Слід наголосити на тому, що метою освітнього процесу є не засвоєння готових знань, а засвоєння певного способу мислення, який забезпечує отримання і виробництво нових знань. Без вагомого наукового потенціалу, взаємопроникнення науки і освіти не можуть повноцінно функціонувати як класичні, так і технологічні університети. Саме тому педагог вищої школи, який усвідомлює зазначені стратегічні принципи розвитку вищої школи і докладає всіх необхідних зусиль для практичної реалізації, зможе стати головною діючою особою сучасної освітньої системи.

До креативних рис викладача вищої школи, слід, на нашу думку, віднести також високий рівень його професійної психолого – педагогічної культури, в основі якої покладено такі засадничі принципи: викладач цілеспрямовано впроваджує і широко використовує на заняттях активні методи пізнавальної діяльності студентів; викладач виступає в якості педагога – менеджера та режисера навчання, здатного запропонувати студентам мінімально необхідний, але разом з тим достатньо ефективний комплект засобів навчання; викладач орієнтує себе не тільки на формування у студентів певного обсягу знань, але й на розкриття їх потенційних здібностей до самостійної діяльності, вміння знаходити відповіді на поставлені життям питання; головною метою навчання студентів є не обсяг наданої їм викладачем інформації, а розвиток у студентів вміння творчо її засвоювати та користуватися нею; студент виступає в якості суб'єкта діяльності спільно з викладачем; викладач сприяє розвитку у студентів навичок дослідження, вміння самостійно визначати та вирішувати дослідницькі завдання.

Слід підкреслити, що психолого–педагогічна культура викладача є одним з найважливіших професійних вимог щодо глибокого знання викладачем свого предмету та методики його викладання. Тільки вільне володіння предметом може пробудити у студентів інтерес до знань, повагу до педагога та його вимог у навчальному процесі. На думку російських дослідників, основні ознаки психолого–педагогічної культури педагога доцільно виокремити в наступні блоки: Ознаки і риси, які відображають психолого-педагогічну грамотність. Це одна з найважливіших професійних вимог глибокого знання викладачем свого предмету та методики його викладання. Тільки вільне володіння предметом може пробудити у студентів інтерес до знання, повагу до педагога та його вимог у навчальному процесі. Ознаки і риси, які відображають рівень педагогічної майстерності. Студенти оцінюють у викладача не лише його знання, але і вміння донести їх в найбільш цікавій і дохідливій формі. Ознаки і риси, які відображають ступінь розвитку педагогічних здібностей. Для успішної роботи викладача вищої школи повинен мати педагогічне мислення, психологічну витримку, поєднання швидкої реакції з винахідливістю, емоційну рівновагу. Ознаки і риси, які відображають морально – емоційну вихованість. Вони обумовлюють моральне право педагога вищої школи здійснювати керівництво іншими людьми, цілеспрямовано їх навчати та

виховувати. [5, с. 5]

Доброзичливе відношення до студентів та вміння відчувати їх настрій, зрозуміти індивідуально – психологічні особливості кожного студента сприяють формуванню такої невід'ємної якості педагога як педагогічний факт. З ним пов'язані такі риси, як витримка, терпіння, самоволодіння.

Отже, для того, щоб мати моральне право на процес виховання потрібно самому бути вихованим. У своїй викладацькій діяльності педагог вищої школи має так творчо реалізувати основні принципи, які визначають сутність гуманістичної спрямованості навчально–вихованого процесу. Зазначимо, що характерним ознаком гуманістичної, особистісно орієнтованої педагогіки українськими дослідниками: надання студентам ініціативи у пізнавальній діяльності, створення емоційно – стимулюючого механізму; здійснення навчально–виховного процесу в атмосфері взаємодії, приязні, емоційної співдружності; відкритість викладача до діалогічної взаємодії зі студентами, яка передбачає рівність психологічних позицій обох сторін; структурування педагогічного процесу на визнаній педагогом і студентами солідарній основі; виконання викладачами ролі посередника, консультанта, джерела знань, метою якого є створення для студентів реальних можливостей вибору пізнавальних альтернатив і самореалізації у формі, яка б відповідала рівневі розвитку кожного з них.

І. Дичківська, підтримуючи думку американського психолога К. Роджерса, що викладена у його праці «Свобода навчатися», стверджує, що тільки розуміння учня таким, яким він є, без авторитарного тиску з метою кардинально його змінити, робота і процес формування особистості результативним. За таких умов відбувається зближення «я» реального і «я» ідеального – того, до якого прагне дитина з огляду на актуальні соціальні цінності й норми [1, с. 16].

Викладач вищої школи – це, насамперед, особистість, яка за змістом своєї професійної діяльності повинна володіти сукупністю універсальних якостей. Підтвердженням цього є багатоманітність функціональних обов'язків професорсько – викладацького складу вищої школи, які визначають три основні складові її діяльності у ВНЗ: науково–предметна, психолого–педагогічна і культурно–просвітницька. Це, зокрема, наступна науково–педагогічна діяльність: підготовка навчальних курсів, їх методологічне забезпечення, вибір засобів інформаційної (аудіо-, відеокомп'ютерної, телекомунікаційної) підтримки; створення навчальних, тренінгових та контролюючих, в тому числі, комп'ютерних програм; авторська участь у підготовці начальної літератури та навчально – методичних посібників; читання лекцій, проведення лабораторних, семінарських та інших практичних занять, конференцій, ситуаційних та дидактичних ігор; організаційно – методичне забезпечення та участь у виробничій практиці студентів; пошук та розробка нових педагогічних методів та освітніх технологій підвищення ефективності; консультативна та інша індивідуальна робота зі студентами; планування, організація та виконання

наукових досліджень і конкретних практичних розробок; підготовка наукових, науково-методичних та інших матеріалів інтелектуального характеру; реалізація виховних функцій в процесі індивідуальної та групової роботи зі студентами, а також неформального спілкування з ними; безперервний особистісний та професійний розвиток, підвищення наукової та педагогічної компетентності і кваліфікації; творче засвоєння та практичне використання необхідних професійних навичок.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Враховуючи інноваційні тенденції розвитку вищої школи України на сучасному етапі, багатоманітність завдань, покладених на її професорсько-викладацьку корпорацію, до

есенціальних креативних ознак викладача університету слід, з нашої точки зору, віднести: інтелектуальний, науково-методологічний рівень; здатність до постійного цілеспрямованого, усвідомленого і вмотивованого наукового дослідницького пошуку; оперативне впровадження новаторських ідей у навчальний процес; забезпечення інтегративного характеру наукової та навчальної діяльності; високий рівень психолого-педагогічної підготовки та культури. Слід враховувати, що стратегічне значення освіти в XXI столітті полягає в тому, щоб підготувати до життя вільну і творчу людину.

Перспективами є особливості формування вільної і творчої особистості, здатної здійснювати безперервне самовизначення не лише у сфері вузькопрофесійної діяльності, але і в царині загальнолюдських цінностей.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібн. / І.М. Дичківська. – К: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Зербіно Д. Мотивація у науковій творчості / Д. Зербіно // Світогляд. – 2007. – № 3. – с. 56 - 60.
3. Кремень В. Якість освіти – основа розвитку / В. Кремень // Урядовий кур'єр. – 2006. – 29 грудня.
4. Романець Д. Мені важливо знайти правду / Д. Романець // Україна молода. – 2008. – 15 березня.
5. Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: учебное пособие / Д.В. Чернилевский, А.В. Морозов. – М: МГТА, 2001. – 300 с.

В статье раскрыты личностные и психолого-педагогические критерии, которым должен отвечать современный преподаватель высшей школы, акцентируется внимание на значении инновационных факторов в деятельности профессорско-преподавательской корпорации на современном этапе модернизации системы образования в Украине.

Ключевые слова: преподаватель, инновационная педагогика, креативная модель.

In the article the personal, psychological and pedagogical criteria are inclosed which characterize a modern teacher of high school, focused on the importance of innovation factors in teaching corporation at the present stage of modernization of the education system in Ukraine. It is emphasized that the basic feature of a creative model of a university lecturer, is his/her intellectual and professional skills, ability and willingness to research, produce new knowledge, creative approaches to the formation of psycho-pedagogical culture. The teacher of high school - is primarily a personality who should have a universal set of skills according to the content of his/her professional activity, including an understanding of the student as it is, without authoritarian pressure to change it radically, which makes the process of identifying formation more effective. It is also revealed that innovation, creativity educational search is one of the most important means of quality assurance. Creative pedagogy and psychology open the way to form a new educational paradigm of higher education and help to clarify the basic personal, psychological and pedagogical criteria to be met by the modern teacher. It was concluded that taking into account the innovative trends of education in Ukraine at the present stage, the variety of tasks of a high school teacher, the essential creative university lecturer characteristics include: intellectual, scientific and methodological level; capability to focused, informed and motivated scientific research and development work; implementation of innovative ideas in the educational process; providing integrative nature of scientific and educational activities; high levels of psychological and pedagogical training and culture. Prospects of further research lie in peculiarities of the formation of a free and creative personality, capable for permanent self-determination not only in the narrow professional activity, but also in the sphere of human values.

Key words: university teacher, innovative pedagogy, creative model.

УДК 37.377.5

Павлиш Тетяна Григорівна,

викладач, Криворізький коледж економіки та управління
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана», м. Кривий Ріг

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА КОЛЕДЖУ

У статті висвітлено процес розвитку професійної мобільності викладачів, який має певну структуру і відображений у вигляді моделі. На основі аналізу науково-теоретичних підходів щодо педагогічного моделювання теоретично обґрунтовано модель розвитку професійної мобільності викладачів коледжу, визначено структурні